

הַלְבוּת שַׁבַּת סִימָן שְׁנָה

ביאורים ומוספים

[משי"ב ס"ג]

[דוקא פְּקֻלִית שְׁהִיא תוּף הָעִירָה].

[משי"ב ס"ק ב]

קָגוֹן גְּנוּת וּפְרָדְסִים⁸.

2) ובש"ע לקמן (סי' שסב ס"א) הובאו עוד אופנים של מחיצות שאינן מוקפות לדירה, כגון מחיצה שלא נעשית לדור בתוכה אלא לצניעות, דהיינו שחוצבי אבנים ובנאים נחים שם מעט, וכגון מחיצה שנעשית כדי לשמור פירות וכלים.

ובית כנסת שגודלו יותר מבית סאתים, מבואר בפמ"ג לקמן (סי' שסו א"א ס"ק י) שאם הוא בתוך היקף העיר הריהו נחשב מוקף לדירה, ואם הוא חוץ לחומות העיר, הריהו כרמלית (אלא שזה תלוי האם קרפף מקורה נחשב כרמלית, וראה מה שכתבנו בזה להלן ס"ק ד). אולם דעת החו"א (א"ח סי' צ ס"ק כג, וסי' קי ס"ק ב ד"ה והנה), שבית הכנסת נחשב מוקף לדירה משום השימוש שבאים לשם להתפלל.

ובית האסורים, כרב הערוך השלחן (סי' שנחשב מוקף לדירה אף שהוא דר שם בעל כרחו, וכמבואר בגמרא (יומא י, ב) שדירה בעל כרחו שמה דירה. והוסיף, שמשמע זה צריך לקבוע שם מזוזה, אמנם, הרעק"א (בגליון שו"ע יו"ד סי' רפ"ו סי"א) והפתחי תשובה (שם ס"ק א) הביאו מחלוקת האחרונים אם בית האסורים חייב במזוזה.

ובמה שלמד הערוך השלחן דין מוקף לדירה לענין טלטול מחיוב מזוזה, דעת הנדע ביהודה (מהדו"ת א"ח סי' מז) שאין להשוות דינים אלו לכל דבר, ודעת החתם סופר (שו"ת א"ח סי' צה) שגוד דין הוקף לדירה לגבי שבת נלמד מדין מזוזה, ודיניהם שייכים.

[משי"ב ס"ק ד]

אין זו דירה תשובה מתמת עצמה⁸.

3) ואם השומר יושב בה יומם ולילה ואינו הולך ללון בביתה, כתב בביה"ל לקמן (סי' שסב ס"א ד"ה כדי) שהוא בכלל דירת אדם. אמנם החו"א (א"ח סי' קי סוף ס"ק כח) כתב, שאפילו באופן זה אינו נחשב דירת אדם, בין שהוא דר שם שלא בטובתו.

[משי"ב שם]

וע"ז באור הלכה בסימן שסב מה שכתבנו ב"ה⁴.

4) שם (סי' ד"ה א) צידד, שנחלקו רש"י ורמב"ם האם הקירוי מפקיע דין קרפף. ועוד כתב שם, שאם הוא בנין חשוב שעשוי להכניס שם סחורות, יתכן שגם לדעת רש"י אינו נחשב קרפף. והפמ"ג (כאן משב"ז ס"ק א) דן האם קרפף מקורה דינו ככרמלית או שהקירוי מפקיע ממנו דין כרמלית. וכן החו"א (א"ח סי' פט ס"ק ה ו-ו) כתב, שדין קרפף מקורה תלוי במחלוקת התוס' (עירובין צ, א ד"ה אלא) והריטב"א (שם כה, א) האם יש עליו שם כרמלית, וכתב שלהלכה יש להחמיר, ואין מקום לחלק בין בנין חשוב לאינו חשוב, אלא בכל אופן שם קרפף עליו, והרי הוא כרמלית. ומשמע מדבריהם שכל הנדון הוא רק לענין קרפף יותר מבית סאתים האם הקירוי מפקיע ממנו דין כרמלית, אבל לענין שם קרפף שאסור לטלטל לשם כלים ששבתו בבית, גם אם הוא פחות מבית סאתים אין הקירוי מפקיע דין זה לכל השיטות.

9) והחזו"א (א"ח סי' קג ס"ק כח) תמה על חילוק זה, וכתב שלדעה זו שגורו על כוחו בכרמלית, יש לאסור בכל כרמלית, ורק בספינה יש להקל, וכן בחצר שאינה מעורבת.

[משי"ב ס"ק כח]

הכא רלא זריק להו פטש אלא לחו, יש להקל [הגר"א]¹⁰.

10) והחזו"א (א"ח סי' קג ס"ק כח) כתב, שיתכן שהגרי"א כתב כן לשיטתו (לעיל סי' שמד ס"ט) שו"י הנמצא בכרמלית למעלה מעשרה טפחים הוא מקום פטור (כמו שהביא המשגיב שם ס"ק סו), ומדובר באופן שהצינור בולט מהגג, שנחשב כאילו הונחו המים במקום פטור, אבל לדעת החולקים על הגרי"א וסוברים שו"י הנמצא בכרמלית למעלה מעשרה טפחים דינו ככרמלית, וכן באופן שהצינור הוא חורי רשות היחיד שאין כאן הנחה במקום פטור, יתכן שאין לחלק בין גופו לכוחו, וסיים בצ"ע.

סימן שנה

דין איזה מקומות נקראים מקפים לדירה

[משי"ב ס"ק א]

לדירה¹.

1) הקדמה

הובא בגמרא (עירובין יח, א ו-בג, א) שחכמים תיקנו שמקום ששטחו יותר מבית סאתים, אף שהוא מוקף מחיצות אין לו דין רשות היחיד אלא אם כן הוא משמש לדירה הוקף במחיצות לשם כך, ויש בזה שני כללים: א. שהמקום ישמש לשימוש של דירה, כגון שבית דירה פתוח לשם כמו החצרות והרחבות שלפני הבתים, שאז כל המקום נטפל לשימוש הדירה (יוצא מכלל זה קרפף, שהוא מקום שמוקף במחיצות ומשמש למחסן עצים (רש"י שם יח, א ד"ה לגינה). ב. שהיקף המחיצות נעשה לשם כך, מה שאין כן אם היקף המקום תהילה במחיצות ורק לאחר מכן פתחו לשם דירה (עירובין בד, א ובטור כאן), ולכן תל או נקע שלא הוקף בידי אדם אלא בידי שמים, אם הוא יותר מבית סאתים הריהו כרמלית אף על פי שבית דירה פתוח לשם (שם טו, א).

ובגדר הדברים כתב החו"א (א"ח סי' פט ס"ק יח): "לא מצינו היקף לדירה אלא המוקף ללינה בקביעות, או היקף שמקום לינה פתוח לתוכו", ובהערות לשונה הלכות (ס"ד) העיר, שמדברי החו"א במקום אחר מבואר ששימוש דירה אינו דוקא מקום לינה או אכילה, אלא גם שאר השותמשויות כגון בית הכנסת (וכן בספר תיקון מבואות (פי"ד ע"י 9) הרחיב שלמסקנת החו"א גם שאר שימושים נחשבים דירה). וראה על כך עוד בהערות להלן.

הלכות שבת סימן שנה

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק יב]

וְאֶפְלוּ הָיָה אֲרֹכּוּ הַרְפָּה יוֹתֵר מִפְּאֵה אִמָּה, נִפְי מִפֶּר לְטַלְטֵל בְּכֻלָּהּ כֹּל שְׂמֻקָּה מַחֲצוֹתָהּ.⁶

6) החזו"א (ארי"ח סי' פח ס"ק לג) כתב, שמשמע שלדעה זו נחשב מוקף לדירה גם אם מתחילה הקיף את הקרפף ולאחר מכן בנה את הבית.

[ביה"ל ד"ה לדירה]

דְּמִיטִיקָן תָּוֵו לְאָדָם תִּשְׁמִישׁ דִּינָה מְעֻלָּתָא הִיא?⁷

7) בחידושי הרעק"א (עירובין כא, א תוס' ד"ה מדין הקשה, שלפי תירוץ אחד בתוספות (שם) אסור לאדם לשתות בשבת במקום שמוקף כדון פסי ביראות [ולא התירו אלא להשקות את הבהמה], ואם כן מדוע נחשבים פסי ביראות מוקפים לדירת אדם, וכתב שכדי להחשב מקום המוקף לדירה די בכך שבחול בני אדם שותים שם.

[ביה"ל שם]

דְּכִי הָאֵי אָנָּא לֹא תִשִּׁיב מִקָּף לְדִירָה?⁸

8) החזו"א (ארי"ח סי' קיב ס"ק טז) תמה על כך, שבתוס' מבואר להדיא שנחשב מוקף לדירה, וכתב שכדאי הם רש"י ותוס' לסמוך עליהם בדבר שהוא מדרבנן, ועל סמך זה התיר להחשיב את מקום השוק במוקף לדירה, בין שיש שם באר שהרבה שותים ממנה, וכן מחמת שהרבה אנשים קובעים שם את דירתם לשעה, אמנם כתב, שהיינו דוקא אם מקום השוק מוקף במחיצות כדון, כגון בקנים שגובהם עשרה טפחים העומדים סמוכים זה לזה ואין בין קנה לקנה ג' טפחים, ואין בכל הויקף המחיצות פירצה שהיא גדולה מעשר אמות, או שתיקנו אותה בצורת הפתח, ובסוף דבריו כתב, שלמעשה ראוי לחלק את הכיכר בצורת הפתח מצפון לדרום או ממזרח למערב, שעל ידי כך יהיה השטח שבכל צד פחות מבית סאתים.

5) ודעת החזו"א (ארי"ח סי' פט ס"ק יא-יב), שבאופן שאורך הקרפף הוא אמה יותר מפי שנים מרוחבו, יש לאסור אפילו אם ההיקף הוא פחות מבית סאתים, וכתב שכן דעת רוב הראשונים. [אמנם שם (ס"ק ז) נקט בדעת המשגיב שאין להחמיר בפחות מבית סאתים, וכתב הגר"ד לנדו (גליון חזו"א) שצריך לומר שחזר בו, והסיק להחמיר כשיטת הראשונים שנחשב לכרמלית גם בפחות מבית סאתים].

ולדעת החזו"א הסתפק בספר חידושים וביאורים (סי' ד ס"ק ג) האם יש שיעור לדבר, או שאפילו מקום שאורכו ה' אמות ורוחבו ב' אמות נחשב לכרמלית, ובספר בינת שמחה (עמ' ריח) הסתפק האם בכדי שיחשב אורכו יותר על רוחבו צריך להיות מקום הגדור בדי מחיצות, אבל אם אינו גדור, אף שאורכו של המקום הזרוע הוא יותר מפי שנים מרוחבו אינו נדון לעצמו להיחשב אורכו יותר על רוחבו, או שאפילו אם אינו מוקף נחשב לכרמלית. [ולפי הצד הראשון, נמצא שמקום שאורכו יותר על רוחבו שנחשב כרמלית אינו אוסר את המקום שסביבו, שהרי הוא מוקף מחיצות, והנדון הוא רק לענין לטלטל לשם].

ולענין גג ורחבה שהם גדולים יותר מבית סאתים, או שאין בהם בית סאתים אלא שאורכם יותר מפי שנים מרוחבם, כתב החזו"א (שם ס"ק י) שיש להסתפק אם הם נחשבים כרמלית כדון גינה וקרפף, או לא.

[משנ"ב ס"ק יז]

דְּאִף לְדַעָה זֹו, תִּקְא בְּשִׁבְנָה הַבַּיִת וְאֶחָד־רִפְף הַקִּיף?⁶

הלכות שבת סימן שנה

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק יח]

ולדעה זו, אפילו בסמוכה ממש לביתו, כל שלא פתח ולבסוף הקף לא מהני. והסימוני האחרונים להלכה כדעה זו⁽⁹⁾.

9) ואם יש בקרפה שומירה [מקום דירה לשומר], בהגהות אשרי (עירובין פ"ב סי' ב'), שהוא מקור דברי הרמ"א הביא שהוא נחשב כמוקף לדירה, וכתב האליה וטא (סי' ב'), שמתנימת דברי הרמ"א משמע שלדעת המחברים יש להתיר גם אם אין שם שומירה, ולדעת האוסרים אסור גם אם יש שם שומירה, מאידך, דעת המג"א (סי' ד') שאם יש בקרפה שומירה, לכל הדעות נחשב הוא מוקף לדירה, וכן פסק השו"ע הרב (סי' ו'). וכן הבית מאיר (כאן) פסק כן לדינא מטעם אחר, ע"ש. והא"ר (סי' ו') הגר"א דחו את דברי המג"א, וכן דעת הבי"ח והב"י. ולהלכה כתב הביה"ל לקמן (סי' שסב ס"א ד"ה בדי) שיש לצדד שמקום שהשומר דר בו יום ולילה נחשב מוקף לדירה [היינו באופן שהוקף לבסוף, כמבואר בפמ"ג (א"א ס"ק ד)].

[ביה"ל ד"ה לדירה]

ולענין עקבא דירה, עין שם⁽¹⁰⁾.

10) בשרית נודע ביהודה (שם) דן לענין ג' היות אם הוא נחשב מוקף לדירה, וכתב שהוא גרע מסתם מקום שנמצאות שם בהמית, ואינו נחשב מוקף לדירה גם אם הוקף מתחילתו לדירה ויש שם דירה קבועה לשומר, וטעם הדבר, משום שאין דרך אנשים לדור במקום גזרחי חיות, וגם אם יש לו שם דירה בטלה דירתו, וקל וחומר הוא מורעים שמבטלים דירת אדם, כדלהלן בשו"ע סי' ט. ואולם גן חיות המצוי היום מיוחד לטיול בני אדם, ויתכן שאין דינו כקרפף.

[משנ"ב ס"ק יט]

דלשם השמיש דירה הקיפ⁽¹¹⁾.

11) ורחיבות שלנו כשהם מוקפים במחיצות כדין, כתב החו"א (א"ח סי' פט ס"ק ז') שהם נחשבים מוקפים לדירה כדין פתח ולבסוף הוקף, כיון שהבתים החצרות פתוחים לתיכם.

ודוקא רחובות אי שטחים המשמשים את דיורי הבתים, אבל מקומות פנויים הנמצאים בתוך העיר שאין דרך בני העיר להשתמש שם, כתב שם (ד"ה ואם) שיש להם דין קרפף, ואם הם גדולים יותר מבית סאתים ואינם מוקפים במחיצה לעצמם, הריהם אוסרים את כל העיר. אלא שכתב שאין אנו נוהרים בזה, ואולי יש לומר שכיון שהם פרוצים לגמרי אל העיר אינם נחשבים למקום בפני עצמו, הריהם בטלים אל העיר, וסייב ב"ע.

ואם הם מוקפים מחיצות לעצמם ויש במחיצות פירצה שהיא יותר מעשר אמות, הריהם אסורים ואסורים את כל העיר, משום שבאופן זה הם נחשבים למקום בפני עצמו ולא למקום אחד עם העיר, וכן שהעיר פרוצה אליהם הריהם אוסרים אותה כדן פרוץ למקום האסור, ולענין שטחים שסביבות העיר, כתב החו"א (א"ח סי' קנו בהשמטות לסי' שנת) שאף אם הם בתוך מחיצות העיר, מימ אם אין משתמשים שם כלל דינם בקרפף שלא הוקף לדירה, בין אם הם זרועים ובין אם הם שטח בור, ואם הם גדולים יותר מבית סאתים ואינם מוקפים במחיצה לעצמם, הריהם אוסרים את העיר, אננם אם הם סמוכים לעיר הדרך היא ללכת בתוכם, יתכן שהם נחשבים כחצר, ובשטחים גדולים דאי שאי אפשר להקל.

[משנ"ב שם]

אפשר שיש להקל⁽¹²⁾.

12) דעת החו"א (א"ח סי' פט ס"ק ו'), שיש לחלק בין חצר שעיקרה נגשית כדי לשמש את הבית, ולכן גם אם הקף על מנת לפתוח פתח לשם אי לבנות בית לאחר מכן נחשבת מוקפת לדירה [וצידד שהחצר נחשבת מוקפת לדירה אפילו קודם שבנה את הבית או פתח פתח

מביתו לשם, ונמצא שבפרט זה מיקל החו"א יותר מהמשנ"ב, שלדעת המשנ"ב גם אם מועיל מה שברעתו לפתוח לשם פתח מהבית, אין זה אלא אחר שיפתח, כמבואר בשערי צדק (סוף סי' כא), ולדעת החו"א מועיל הדבר בחצר גם קודם שפתח, לבין קרפף כגון אוצר שהוא תשמיש שאין הבית צריך לו, שמה שהוא נחשב מוקף לדירה הוא רק מחמת שהבית פתוח לו, שאם כשהקף עדיין לא היה בית פתוח לשם, אינו נחשב מוקף לדירה גם אם היה ברעתו לפתוח פתח לשם או לבנות שם בית.

ובהערה לכפר שונה הלכות (לסי' שנה סי' ט) כתב, שנראה שגם המשנ"ב התיר רק כשהקף לתשמיש חצר, שהרי פסק השו"ע לקמן (סי' תא ס"א) שסתם עיירות נחשבות מוקפות לדירה בין שהדרך היא לבנות מתחילה את הבתים ולאחר מכן מקיפים סביב להם, ומשמע שאם הקיפו על מנת לבנות אחר כך אינו נחשב מוקף לדירה, וכיור למה שכתב המשנ"ב כאן, וכתב שצריך להקל, שכאן התיר רק כשמשתמש במקום המוקף לצורך תשמישי חצר, ושם מדובר באופן שאין משתמשים במקום המוקף תשמישי חצר [וכן משמע מלשון כאן, שכתב שהקרפף הזה יהא כמו חצר, וישוכל להשתמש בהקף לצרכי הבית]. ותמה שם למה נחלק החו"א על המשנ"ב.

ומדברי החו"א מבואר שיש ג' צדדים בענין חצר שהיקפה על דעת שיפתח לשם בית: א. שאפילו אם בתחילה לא היה ברעתו לפתוח לשם בית מועיל (א"ח סי' פח ס"ק ב'). ב. שרק אם פתח ולבסוף הוקף [כן דקדק בשונה הלכות (כ"ז) מדברי החו"א]. ג. שצריך שיהיה ברעתו בשעת ההיקף שהמקום ישמש לחצר של בית שיפתח לשם ואו נחשב כבר בתחילה רשות היחיד (חו"א שם).

עוד כתב החו"א (שם), שכל זה רק לענין חצרות שהיו בזמן חכמים שהיו משתמשים שם שימשי בית, אבל חצרות ורחובות שלנו [שאין להם מעלת חצר שיש בה שימוש של דירה מצד עצמה ולא רק מחמת שהיא נטפלת לבית שבצידה] דינם כקרפף, שאין ניתרם אלא אם כן פתח ולבסוף הוקף.

[משנ"ב שם]

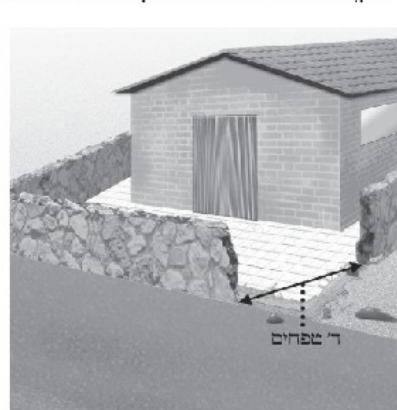
שקרי הקיף אותו לשם דירה⁽¹³⁾.

13) ושטחי בניה שאין הולכים בהם, הורה הגר"י קרליץ (רבעון קרית ספר גליון טז עמ' עט) שאם הם בסמיכות לבתי העיר המיושבים כבר הם עתידים להיות חלק מהעיר, וגם הותחל כבר בהפכת בנייתם, אין דינם כקרפף, ואין צריך לגדרם כדי שלא יאסרו את הטלטול בעיר.

[משנ"ב ס"ק כג]

דין דנפרץ קל-קף נתפשלי קל המחיצות⁽¹⁴⁾.

14) אופן נוסף שאפשר לתקן את החצר ולעשותה מוקפת לדירה, כתב

החו"א (א"ח סי' פח ס"ק לד') שיכול לפרוץ בקרן זוית של הגדר פירצה חתבה ד' טפחים כזה וכו', כמבואר בשו"ע לקמן (סי' שסא ס"ב ומשנ"ב שם ס"ק י) שבאופן זה אסור לטלטל במקום המוקף, ויתזור ויסתום פירצה זו לשם דירה [סייב שם שלא עיין בזה כעת].

המשך במילואים עמוד 7

